

ІНТЕГРОВАНІ МАГІСТЕРСЬКІ ЕКОНОМІЧНІ ПРОГРАМИ – ОСНОВА ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ, СОЦІАЛЬНО МОБІЛЬНИХ СПЕЦІАЛІСТІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Галина ВОРОНКА

Copyright © 2005

Основний зміст статті. Проаналізована структура магістерських економічних програм, що реалізують у школах бізнесу – академічних підрозділах університетів Великої Британії. Післядипломні економічні навчальні програми структурно одно-, дво- або трипредметні. Кількість однокомпонентних навчальних програм – мінімальна, кількість двокомпонентних програм значно переважає наявність трикомпонентних.

Програми з вивчення іноземних мов – важлива складова професійних економічних програм, що являють собою комбінацію економічних, технічних, гуманітарних курсів. У результаті педагогічного аналізу виявлено характерну особливість організації навчального процесу за економічними та бізнес-програмами – вузьку спеціалізацію слухачів магістратури.

Вузька спеціалізація у професійній підготовці західних спеціалістів сприяє їхній високій кваліфікації, інтегрованість змісту освіти – здатності змінювати професійну орієнтацію. Водночас інтегрований характер змісту курсів забезпечує вертикальній і горизонтальній соціальній мобільності спеціалістів.

Постановка суспільної проблеми. Актуалізація змісту навчальних програм,

інтеграція частин навчального матеріалу – важливі проблеми у реалізації освітнього процесу на ступені магістерської підготовки у системі вищої освіти України.

Інтеграційні процеси, котрі характеризують сучасні науково-прикладні дослідження, являють собою об'єктивну основу взаємозв'язку навчальних предметів, формування комплексних міждисциплінарних курсів. У результаті інтеграції зв'язки між науковими галузями знань посилюються до утворення наукових комплексів. Комплексність наукових пошукувань слід розуміти як зосередження уваги на спільному для різних наук об'єкті, а застосування комплексного методу дослідження – як перехід аналізу в синтез і навпаки. До того ж цей метод вимагає повного проникнення аналізу в процес синтезу, не випереджувального аналізування, а постійного супроводу аналізом синтезу, який уможливорює подання природи цілісного об'єкта.

Інтеграція змісту освіти на рівні дидактичного синтезу є складнішою і перспективнішою, ніж систематизація навчального матеріалу на рівні міжпредметних зв'язків. Вищий рівень інтеграції передбачає не тільки інтеграцію змісту, а й

освітнього процесу і, щонайперше, організаційних форм навчання.

Аналіз досліджень і публікацій з даної проблеми. Інтеграція та гармонізація змісту навчання належить до найважливіших теоретичних і практичних проблем сучасної дидактики [1, с. 34–140]. Проектування і впровадження координованих, комбінованих, амальгамованих навчальних програм у зв'язку з проблемами гуманізації, гуманітаризації освіти, надання навчально-освітньому процесу безперервного характеру – окремий предмет дослідження вчених-дидактів [2; 3, с. 7–8; 4, с. 8; 5].

Теорію модульно-розвивального навчання практично розвивають і застосовують переважно задля побудови структурованих, інтегрованих курсів як найбільш придатних для реалізації завдань безперервності освіти. В українській модульній версії передбачене поетапне, від компонента до компонента (цілі, зміст, форми, технології, результати навчання), перетворення традиційної освітньої системи на інноваційно-розвивальну. Тут проаналізовані теорія, методологія, технологія та експериментальна практика, що в сукупності забезпечують інноваційність освітньої системи [8; 9; 10].

Виділення невирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Магістерські академічні програми, що пропонуються в університетах Великої Британії, є вузькоспеціалізованими, мають прикладний характер; тоді як магістерські дослідницькі програми, що реалізують у системі вищих навчальних закладів України вирізняються загальнотеоретичним і поліінформаційним спрямуванням. У статті проаналізована структура британських лекційних магістерських програм, висвітлено спеціалізований характер відповідних економічних магістерських програм.

Формулювання цілей у статті, постановка завдань. Нами систематизована інформація щодо структурування магістерських економічних програм у системі

університетів Великої Британії. Цілі цієї статті – здійснити систематизацію, класифікацію, таксономію запропонованих навчальних програм за ступенями післядипломної підготовки фахівців у Великій Британії, а також проаналізувати матеріал оглядового, когнітивного значення.

Ключові слова: *одно/дво/трипредметні навчальні програми, одно/дво/трикомпонентні академічні програми, комплексні міждисциплінарні курси, комплексність наукових досліджень, інтеграція змісту освіти, інтеграція навчального матеріалу, міжпредметні зв'язки, організаційні форми навчання, координовані, комбіновані, амальгамовані навчальні програми, гуманізація й гуманітаризація освіти; безперервний характер навчально-освітнього процесу.*

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням одержаних наукових результатів. Одно- або багатопредметні (компонентні) академічні програми – це державні документи з наявністю інформаційного монологічного чи поліцентру. Післядипломні економічні навчальні програми, що пропонують у британських університетах, структурно одно-, дво- або трипредметні: 1) “Фінанси” (Королівський ун-т у Белфасті), “Статистика” (ун-т графства Кент у Кентербері), “Економетрія” (коледж королеви Марії та “Вестфілд” Лондонського ун-ту), “Ергономіка” (ун-т у Лафборо), “Загальний менеджмент” (ун-т у Вестмінстері), “Логістика” (ун-т у східному Лондоні), “Всезагальна якість” (ун-т графства Гламорган); 2) “Сільськогосподарська економіка” (ун-т в Абердині), “Фінансова економіка” (ун-т у Лафборо), “Медична статистика” (ун-т “Де Монтфорт”), “Управління фінансовими послугами” (Центральноанглійський ун-т у Бірмінгемі), “Управління маркетингом”, “Управління технологіями” (ун-т у східному Лондоні), “Інженерний менеджмент” (ун-т у Брістолі), “Інформаційний менеджмент” (ун-т у східному

Лондоні), “Індустріальна логістика (ланцюгове управління пропозицією)”, “Індустріальна логістика (логістика, сфокусована на споживача)” (центральноанглійський ун-т у Бірмінгемі), “Управління якістю” (ун-т у Портсмуті), “Економіка і фінанси” (ун-т у Лафборо), “Економіка та економетрія” (ун-т в Ексетері), “Економічний розвиток і політика”, “Соціальна та економічна історія” (ун-т в Бірмінгемі), “Бухгалтерський облік і фінанси” (ун-т “Де Монтфорт”), “Бухгалтерський облік і система освіти” (ун-т “Шеффілд Хеллам”), “Інвестиції та фінанси” (ун-т графства Мідлсекс), “Банківська справа і менеджмент” (ун-т у Лафборо), “Передове виробництво і менеджмент” (ун-т графства Мідлсекс), “Управління аудитором і консультативна діяльність” (центральноанглійський ун-т у Бірмінгемі), “Фінансовий і ресурсний менеджмент” (ун-т в Абердині), “Нерухоме майно і менеджмент” (центральноанглійський ун-т у Бірмінгемі), “Інформаційний менеджмент і фінанси” (ун-т у Вестмінстері), “Мистецтво управління і користування комп’ютером” (ун-т графства Кент у Кентербері), “Маркетинг з електронною торгівлею”, (ун-т у Портсмуті), “Матеріально-технічне постачання і логістика” (ун-т графства Стаффордшир), “Ланцюгове управління матеріально-технічним постачанням і пропозицією”, “Законодавство у будівництві та арбітраж” (ун-т ім. Р. Гордона в Абердині), “Природоохоронне законодавство і менеджмент” (ун-т в Абердині), “Природне середовище і бізнес” (ун-т у Вестмінстері); 3) “Суспільство, економіка і політика” (ун-т у Бредфорді), “Європейська логістика, транспорт та управління оптовим розподілом” (ун-т у Вестмінстері), “Охорона природи із законодавством і менеджментом” (ун-т ім. І. Брунела), “Інтегрований природоохоронний менеджмент” (ун-т у Баті).

Отже, кількість однокомпонентних навчальних програм мінімальна, кількість двоконпонентних значно переважає

наявність трикомпонентних. Крім інтегрованого характеру навчального матеріалу, програмам властива дисциплінарна спеціалізована орієнтація. Так, адміністрацією університету в Лутоні запропоновано виконавчу програму МДУ із восьми спеціалізацій МДУ: фінансовий менеджмент, міжнародний бізнес, маркетинг, політика у державному секторі, управління технологіями, туристичний менеджмент, управління матеріально-технічною базою, проект у будівництві.

Водночас учасники програми МДУ у Стерлінзі можуть вивчати “генеральну” програму, або спеціалізуватися за одним із шести дисциплінарних варіантів МДУ: банківський і роздрібний менеджмент, управління ризикованим бізнес-проектom, міжнародний бізнес, управління стратегічними змінами, управління операціями у бізнесі, якістю продукції, фінанси корпорації та маркетинг. Натомість в університеті графства Мідлсекс слухачі цієї програми обирають одну із наступних шести спеціальних програм МДУ: підприємництво та інновації, природоохоронний менеджмент, управління інформацією та інформаційні технології, управління у секторі держекономіки, досягнення найвищих результатів у бізнесі, управління малим бізнесом та неприбутковими організаціями.

У коледжі королеви Марії та “Вестфілд” Лондонського університету реалізують ускладнену програму з комерційного законодавства (КЗ) за шістьма спеціалізованими напрямками (вищий рівень): банківське законодавство, внутрішній ринок європейської співдружності та законодавство, зовнішні ринки європейської співдружності та законодавство, формування ринку та законодавство, міжнародне комерційно-арбітражне законодавство, міжнародне податкове законодавство, реєстрація торгових знаків і законодавство.

У західноанглійському університеті в Брістолі програму МДУ викладають а відтак і вивчають за двома “маршрутами” – “МДУ: британський маршрут/євро-

пейський маршрут”, у школі бізнесу університету в Портсмуті магістерській програмі надають спеціалізації кінцевими курсами – “Трудові ресурси: управління/розвиток”.

Адміністрацією університетів засновано післядипломні економічні програми на емпіричному матеріалі місцевого економічного розвитку. В них передбачено розвиток зв'язків із місцевими організаціями бізнесу, використано переваги наукового потенціалу викладачів і, щоб привабити слухачів, програмам дано “марку” університетів, звідси, власне, й походять “Ланкастерська”, “Шеффільдська” та інші програми МДУ. Так, адміністрацією університету в Стерлінзі (Шотландія), поряд з новітніми економічними теоріями у їх епістемології та методології, елементами навчальних програм визначено курси з історії економічної думки, економічної теорії Сміта, Кейнса, посткейнсіанців.

Післядипломні програми за змістом комплексні, являють собою комбінацію економічних, гуманітарних наук та інформатики. У центрі всієї кількості програм – ті, в яких розглядаються питання економічного розвитку, регіональної економіки, подолання бідності, розвитку бізнесу, підприємництва:

– “Економіка та державна політика” (ун-т у Брістолі), “Політика довготривалого розвитку” (ун-т у Кілі), “Сільськогосподарський розвиток” (ун-т в Абердині), “Соціальний та економічний розвиток”, “Соціологія розвитку” (ун-т графства Ессекс), “МДУ: індустріалізація та розвиток” (ун-т у Ліверпулі), “Розвиток без центрального планування” (ун-т у Редінзі), “Економіка, суспільство і регіон” (ун-т у Портсмуті), “Макроекономічна політика і планування в країнах, котрі розвиваються” (ун-т графства Кент у Кентербері), “Економіка розвитку” (ун-т графства Ессекс), “Сільськогосподарський розвиток і фінансування сільської місцевості” (ун-т у Бредфорді), “Управління розвитком і планування” (ун-т

у Брістолі), “Соціальна антропологія Японії” (ун-т “Оксфорд Брукс”), “Вивчення міжнародного розвитку” (ун-т у Бредфорді);

– “Локальна та регіональна економіка” (ун-т у Портсмуті), “Локальний довготривалий розвиток” (ун-т у Бредфорді), “Перспективний розвиток сільського регіону” (ун-т графства Мідлсекс), “Розвиток сільської місцевості” (ун-т у Бірмінгемі), “Технології та управління розвитком сільського регіону” (ун-т у Лафборо), “Планування раціонального ресурсокористування у сільському регіоні” (ун-т в Абердині), “Управління захищеним ландшафтом” (ун-т в Аберістуїті), “Локальне урядове управління” (ун-т у Бірмінгемі), “Розвиток місцевої громади” (ун-т у Вестмінстері), “Соціальна робота серед місцевого населення” (ун-т у Бредфорді), “Вивчення соціальної роботи і розвитку місцевої громади (міжнародний аспект)” (ун-т у східному Лондоні);

– “Політична економія та соціальне забезпечення” (ун-т у Ліверпулі), “Соціальне забезпечення і добробут” (ун-т у Бредфорді), “Розвиток і подолання бідності” (ун-т у Бірмінгемі), “Законодавство і зайнятість” (ун-т графства Мідлсекс);

– “Економіка для бізнесу” (ун-т у Портсмуті), “Фінансова бізнес-економіка” (ун-т графства Ессекс), “Дослідження з бізнесу/економіки і консультативна діяльність” (ун-т у Портсмуті), “Управління бізнесом” (центральноанглійський ун-т у Бірмінгемі), “Бізнес і менеджмент” (ун-т в Абердині), “Психологія у бізнесі” (ун-т у Вестмінстері), “Аналіз бізнесу” (Ланкастерський ун-т), “Власність, бізнес і менеджмент” (центральноанглійський ун-т у Бірмінгемі), “Європейське ділове законодавство” (ун-т графства Ессекс), “Стратегія бізнесу і менеджмент середовища”, “Міжнародний бізнес і менеджмент” (ун-т у Бредфорді), “Інформаційні системи у бізнесі” (ун-т у східному Лондоні), “Інформаційні технології у бізнесі”, “Комп’ютери у

бізнесу” (ун-т у Вестмінстері), “Вивчення антрепренерства” (ун-т у Стерлінзі), “Антрепренерство” (ун-т в Абердині).

Крім групи післядипломних економічних програм, можна виділити групу програм з менеджменту, в яких розглядають питання корпоративних інтересів, ролі комунікації в організації бізнесу, етики професійної діяльності, проблеми екології у бізнесі, стратегічного розвитку менеджменту, управлінської практики у сферах суспільного виробництва:

– “Керівництво компанією”, “Керівництво корпорацією” (ун-т “Метрополітен” у Лідсі), “Корпоративне адміністрування” (Каледонійський ун-т у Глазго), “Організація і менеджмент” (Королівський ун-т у Белфасті), “Розвиток особи та організації” (ун-т графства Мідлсекс), “Кооперативний менеджмент і розвиток організації” (ун-т у Лестері), “Індивідуальний та організаційний розвиток” (ун-т у Вестмінстері), “Менеджер і розвиток організації”, “Менеджер і розвиток людських ресурсів” (центральноанглійський ун-т у Бірмінгемі), “Персонал і розвиток” (ун-т “Де Монтфорт”), “Розвивальне адміністрування”, “Персонал-менеджмент”, (ун-т у Вестмінстері), “Аналіз організаційної діяльності та організаційної поведінки”, “Управління і професійне навчання в організації” (Ланкастерський ун-т), “Виробничі відносини” (ун-т у Стерлінзі), “Групові процеси і міжгрупові відносини” (ун-т графства Кент у Кентербері), “Управління командою” (ун-т у Вестмінстері), “Управління персоналом” (ун-т ім. Р. Гордона в Абердині);

– “Корпоративне спілкування” (ун-т у Борнмуті), “Спілкування” (ун-т в Абердині), “Наукове спілкування” (Королівський ун-т у Белфасті), “Комунікація, комп’ютери і суб’єктоцентричні системи” (ун-т у Бірмінгемі), “Система комунікацій у маркетингу” (ун-т у Вестмінстері), “Комунікація і технології” (ун-т ім. І. Брунела), “Політична комунікація” (ун-т у Шеффілді);

– “Соціальна спрямованість економіки”, “Розвиток управління і соціальна відпові-

дальність” (ун-т у Брістолі), “Етика соціальної відповідальності” (ун-т у Кілі), “Менеджмент для професіоналів” (ун-т у Брістолі), “Безпека технологій, відповідальність та управління ризиком” (ун-т в Абердині);

– “Середовище життєдіяльності, культура і суспільство”, “Моральні цінності та середовище” (Ланкастерський ун-т), “Енергія, економіка і середовище” (ун-т у Вестмінстері), “Економіка і політика природокористування”, “Екологічна політика” (ун-т у Кілі), “Природоохоронна антропологія” (ун-т графства Кент у Кентербері), “Екологічний менеджмент для бізнесу і торгівлі” (ун-т “Шеффілд Хеллам”), “Природоохоронне законодавство і політика” (ун-т у Кілі), “Моніторинг і менеджмент природних ресурсів” (ун-т у Бредфорді), “Екологічне використання ресурсів” (ун-т у Портсмуті), “Екологія і дистанційно-сенсорний пошук корисних копалин” (ун-т в Абердині), “Менеджмент берегових і морських ресурсів” (ун-т у Портсмуті), “Локальна економічна регенерація” (ун-т графства Стаффордшир), “Тривалий економічний менеджмент”, “Управління енергоресурсами та енергозбереження” (ун-т графства Мідлсекс), “Очищення середовища: перспективи, моніторинг, контроль” (ун-т графства Стаффордшир), “Управління ризиком у водо-, природокористуванні”, “Управління водоприродними ресурсами” (ун-т у Лафборо), “Якість і природоохоронний менеджмент”, “Безпека, охорона здоров’я і природоохоронний менеджмент” (ун-т графства Гламорган);

– “Стратегічні зміни” (ун-т графства Ессекс), “Стратегічний бухгалтерський облік” (ун-т у східному Лондоні), “Стратегічний маркетинг” (ун-т “Де Монтфорт”), “Економічний проект: планування та управління” (ун-т у Бредфорді), “Розвиток транспортної інфраструктури: планування та управління” (ун-т у Вестмінстері), “Стратегічне управління житловим будівництвом” (ун-т у Стерлінзі), “Оборона країни: вивчення стратегічного менеджменту (військово-політичний аспект)” (ун-т в Абердині), “Стратегічний

менеджмент локальних освітніх послуг” (ун-т “Шеффілд Хеллам”), “Стратегія європейського менеджменту”, “Стратегія глобального маркетингу” (ун-т графства Стаффордшир);

– “Державні фінанси та економічний менеджмент” (ун-т у Бірмінгемі), “Управління власністю та активами підприємства” (ун-т “Шеффілд Хеллам”), “Управління інфраструктурою міста” (ун-т у східному Лондоні), “Проектний менеджмент” (ун-т ім. Р. Гордона в Абердині), “Управління інженерними системами та бізнес-проектом” (західноанглійський ун-т у Брістолі), “Управління виробничою потужністю” (ун-т ім. Р. Гордона в Абердині), “Будівельний менеджмент”, “Управління будівельним проектом” (ун-т у Лафборо), “Управління будівництвом та експлуатація споруд” (ун-т ім. Р. Гордона в Абердині), “Управління процесом наукових досліджень” (ун-т у Лафборо), “Управління інфосистемами” (ун-т “Де Монтфорт”), “Медіаменеджмент” (ун-т у Стерлінзі), “Освітній менеджмент” (ун-т “Де Монтфорт”), “МДУ: освітній менеджмент” (ун-т у Лестері), “Управління системою освіти” (ун-т у Кілі), “Управління соціальною роботою” (ун-т у Стерлінзі), “Управління технологіями: медична електроніка і медичне обладнання” (коледж королеви Марії та “Вестфілд” Лондонського ун-ту), “Управління послугами у системі охорони здоров’я та соцзабезпечення” (ун-т у Вестмінстері), “Охорона здоров’я: управління профілактичними процесами” (ун-т у Кілі), “Управління здоровим способом життя” (ун-т у Суонсі), “Управління системою охорони здоров’я, лікувальними закладами”, “Управління якістю, охороною здоров’я”, “Економіка охорони здоров’я, політика охорони здоров’я”, “Міжнародний менеджмент системи охорони здоров’я” (ун-т у Бірмінгемі), “Управління послугами для непрацездатних громадян” (ун-т графства Кент у Кентербері), “Місцевий сервіс-менеджмент” (ун-т у Суонсі), “Управління дизайном”, “Уп-

равління культурною спадщиною” (ун-т ім. Р. Гордона в Абердині), “Консервація сільської місцевості та менеджмент” (західноанглійський ун-т у Брістолі), “Управління місцевим самоврядуванням і розвитком”, “Політика розвитку туризму і менеджмент” (ун-т у Бірмінгемі), “Управління технологіями (авіа-, космічне ракетобудування)” (західноанглійський ун-т у Брістолі).

Культурологічні навчальні програми поряд із технологічними служать відображенням двоплановості суспільно-цивілізаційного, науково-технологічного прогресу. До культурологічних програм входять курси з соціології, релігієзнавства, психоаналізу, літератури: “Соціологія і культурологія” (ун-т графства Стаффордшир), “Соціологія сучасної культури” (ун-т у Йорку), “Релігія і культура” (ун-т у Бірмінгемі), “Психоаналіз у соціологічно-культурологічних дослідженнях” (ун-т графства Ессекс), “Європейська література та культура” (Королівський ун-т у Белфасті). У культурологічних програмах пропагують творчість Шекспіра, проектують значення його творчості та творчості Мерлоу на утворення Британської імперії, існування якої полягало у значному економічно-культурному впливі: “Шекспір і теорія культури” (Ланкастерський ун-т), “Імперіалізм і культура” (ун-т “Шеффілд Хеллам”).

До технологічних програм уведено курси з філософії, соціології, історії, культурології, екології, законодавства, антропології, естетики, лінгвістики: “Філософія і технології” (ун-т в Абердині), “Філософія соціальних і природничих наук” (ун-т у Бредфорді), “Філософія та історія науки” (ун-т у Брістолі), “Історія науки”, “Історія ідей” (Ланкастерський ун-т), “Культура та історія науки” (ун-т у Саутгемптоні), “Суспільство, технології та наука” (ун-т у східному Лондоні), “Довкілля, наука і суспільство” (ун-т графства Ессекс), “Соціально-економічне дослідження ефективності технологій” (ун-т в Единбурзі), “Комп’-

ютери і законодавство” (Королівський ун-т у Белфасті), “Соціальна антропологія і комп’ютерна технологія” (ун-т графства Кент у Кентербері), “Виробничі технології, дизайн і менеджмент” (Королівський ун-т у Белфасті), “Взаємодія людини і комп’ютера” (коледж королеви Марії та “Вестфілд” Лондонського ун-ту), “Прикладна лінгвістика: робота з комп’ютером” (ун-т графства Кент у Кентербері).

У програмі “Управління інформаційними технологіями” порушують питання людського і технологічного факторів у функціонуванні світової комп’ютерної мережі, навчають комп’ютерного програмування із застосуванням кейс-технології, у програмі “Оперування комп’ютером для бізнесу” (ун-т графства Стаффордшир) розглядають питання взаємодії людини з комп’ютером, навчають прогнозування розвитку бізнесу. У програмі “Мультимедійне та Інтернет-користування комп’ютером” (ун-т у Лафборо) висвітлюють питання людського фактора у системі інформаційних технологій, мовно-текстової взаємодії людини і комп’ютера, за програмою “Вивчення прикладної лінгвістики: комбінація дисциплін” (ун-т графства Кент у Кентербері) передбачене навчання письмового перекладу, застосування інформаційних технологій до перекладу мовного матеріалу. У програмі “УТР” (ун-т в Абердині) наголошують на функції підпорядкування комп’ютерних систем людським ресурсам у розвитку виробництва, у програмі “Інформаційні та бізнес-системи” (центральноанглійський ун-т у Бірмінгемі) – на перетворенні інформації з технологічної категорії в економічну протягом останніх 30-ти років. У навчанні студентів за програмою “Інформаційні технології” (ун-т у Лафборо) працівники відділу комп’ютерних наук співпрацюють з викладачами відділу наук гуманітарних.

Програми з вивчення іноземних мов – складова професійних економічних

програм, адже добре знання іноземної мови – засіб вивчення і ведення бізнесу. Володіння іноземною мовою означає, що спеціаліст застосовуватиме оригінальні науково-економічні літературні джерела, користуватиметься ПК, спілкуватиметься із зарубіжними партнерами, вестиме переговори без посередників, провадитиме бізнес у філіях компанії за кордоном. Найбільшим попитом у Великій Британії користуються спеціалісти, котрі володіють французькою, німецькою, іспанською – цими мовами користуються відповідно 15%, 7%, 5% працівників. Співбесіди з кандидатами на робочі місця в компаніях, які діють на міжнародному ринку, ведуться частково, а нерідко й повністю, іноземною мовою [6, с. 24]. Загалом іноземні мови довго вивчалися лише у потоці загальної середньої освіти, а тепер вони мало не абсолютно потрібні для системи європейської професійної підготовки. Керівництво ЄС наголошує на тому, що вимоги інтернаціоналізованого ринку праці мають відобразитися в програмах для європейської професійної освіти [7, с. 153].

У школах бізнесу британських університетів пропонують спектр цільових лінгвістичних програм: “Вивчення менеджменту та англійської мови для бізнесу” (ун-т графства Кент у Кентербері), “Усний та письмовий переклад і міжнародний бізнес (англійська і французька/німецька/російська/іспанська)” (ун-т у Бредфорді), “Мови для бізнесу” (ун-т “Оксфорд Брукс”), “Мови та європейський маркетинг” (ун-т ім. Дж. Нейпира в Единбурзі), “Європейське ділове управління (англійська/французька або французька/англійська)” (ун-т ім. І. Брунела), “Прикладна лінгвістика”, “Спеціальна прикладна лінгвістика”, “Переклад”, “Англійська для специфічних потреб” (ун-т у Бірмінгемі). У Бірмінгемському університеті введена двомовна програма МДУ спільно зі школою бізнесу у Монпельє (Франція). Однорічна навчальна програма півроку триває у Бірмінгемі, півроку у

Монпельє. Мета їх реалізації – освітня підготовка менеджерів, здатних почувати себе зручно і працювати продуктивно у середовищі європейських бізнес-культур. Зрозуміло, що крім освоєння навчального змісту, слухачі програми набувають досвіду співпраці із зарубіжними колегами в іншомовно-культурному довікллі.

Британські післядипломні економічні програми мають європейську перспективу і водночас відображають інтернаціоналізовані, глобалізовані процеси у розвитку економічної системи:

– “Міжнародні відносини (європейська політекономія)” (ун-т у Бірмінгемі), “Аналіз європейської соціальної політики (АЕСП)” (ун-т у Баті), “Європейська політика, законодавство та менеджмент”, “Європейська екологічна політика, законодавство та менеджмент” (ун-т ім. Р. Гордона в Абердині), “Європейське ділове управління (ЄДУ)” (ун-т графства Кент у Кентербері), “Європейська інтеграція” (ун-т у Бредфорді), “Європейська економічна інтеграція” (ун-т графства Кент у Кентербері), “Європейські економічні відносини і менеджмент гуманітарних ресурсів” (ун-т у Кілі), “Володіння нерухомістю у країнах Європейського союзу” (ун-т “Де Монтфорт”), “Нерухомість (курс європейського законодавства)” (ун-т у Кінгстоні-на-Темзі), “Міжнародний бізнес (Європа)” (ун-т у Вестмінстері), “Соціальне забезпечення в Європі” (ун-т у Портсмуті);

– “Міжнародна економіка”, “Міжнародна монетарна і банківська політика”, “Міжнародна програма (міжнародна політекономія)”, “Міжнародна програма (міжнародний економічний менеджмент)”, “Міжнародна програма (глобалізація і урядове управління)” (ун-т у Бірмінгемі), “Міжнародна економіка і фінанси” (ун-т у Лафборо), “Міжнародний бізнес” (ун-т у Стерлінзі), “Міжнародний бізнес і менеджмент” (ун-т у Вестмінстері), “Управління міжнародним маркетингом” (ун-т у східному Лондоні), “Міжнародне фінансове законо-

давство” (ун-т у Вестмінстері), “Міжнародне законодавство бізнесу” (ун-т у Ліверпулі), “Міжнародне торговельне законодавство” (ун-т графства Ессекс), “Міжнародне комерційне законодавство” (ун-т у Вестмінстері), “Міжнародна торговельна політика” (ун-т ім. Р. Гордона в Абердині), “Економіка міжнародної торгівлі та європейська інтеграція” (ун-т графства Стаффордшир), “Міжнародна соціальна політика” (ун-т у Бірмінгемі), “Міжнародна економічна історія (глобалізація і зміни)” (ун-т у Ліверпулі), “Глобалізація, розвиток і транзит” (ун-т у Вестмінстері), “Трансатлантичний трек: державна політика і глобальна економіка” (ун-т у Баті), “Глобалізація і соціальна ексклюзія” (ун-т у Ліверпулі), “Світовий економічний простір” (ун-т у Бірмінгемі), “Глобальна безпека” (ун-т у Кілі).

Деякі міжнародні програми – регіонально спеціалізовані, у них розглядають питання розвитку регіонів інтенсивних, або недостатньо інтенсивних економічних реформ: “Центрально- та східноєвропейські країни” (ун-т у Рединзі), “Східноєвропейські країни”, “Європейські/латиноамериканські відносини” (ун-т у Бредфорді), “Політична теорія і суспільна етика (євроазіатська навчальна програма)” (ун-т у Рединзі), “Менеджмент у Китаї, Азії” (ун-т графства Стаффордшир), “Міжнародна банківська діяльність (ісламські країни)”, “Міжнародні фінанси, банки (ісламські країни)” (ун-т у Лафборо), “Міжнародний аналіз (сучасна південно-східна Азія)” (ун-т у Бірмінгемі), “Економічна постколоніальна політика” (ун-т в Аберистуїті), “Нерухомість (програма для студентів з далекого зарубіжжя)” (ун-т у Рединзі).

В діючих навчальних програмах уміщують суспільно важливі матеріали. Хоча заплановані до реалізації програми підлягають акредитації, про їх впровадження оголошують заздалегідь: “Е-бізнес” (ун-т ім. Р. Гордона в Абердині), “Електронна торгівля”, “Будівництво,

транснаціональні корпорації” (ун-т у Вестмінстері), “Менеджмент мистецької діяльності” (ун-т у Портсмуті), “Економіка для бізнес-аналізу” (підлягала акредитації у 1999 р. на 2000–2001 н. р., ун-т у Портсмуті), “Сучасна європейська філософія” (ун-т графства Мідлсекс), “Сучасна континентальна філософія” (ун-т графства Стаффордшир), “Теорія і сучасність” (ун-т графства Кент у Кентербері), “Законодавство переходу до “нової” Європи” (ун-т графства Ессекс), “Економіка перехідного періоду” (ун-т ім. Р. Гордона в Абердині), “Банки в умовах економіки перехідного типу” (ун-т у Редінзі), “Мова, суспільство, зміни в Європі”, “Європейські мови, література, наука” (коледж королеви Марії та “Вестфілд” Лондонського ун-ту), “Націоналізм, суспільство, культура в сучасній Європі” (ун-т графства Мідлсекс), “Сучасний екологічний стан” (ун-т у Ліверпулі), “Європейські інституції і політика” (Ланкастерський ун-т), “Європейська політика і культури (порівняльний аспект)” (Астонський ун-т), “Новітня історія” (ун-т у Кілі), “Нова європейська історія”, “Нова і новітня світова історія” (ун-т у Бірмінгемі), “Європейське культурне планування” (ун-т “Де Монтфорт”), “Література, культура, сучасність” (ун-т у Саутгемптоні), “Англійська філологія: література, культура, сучасність” (коледж королеви Марії та “Вестфілд” Лондонського ун-ту), “Політика демократії” (ун-т “Оксфорд Брукс”), “Основи філософії ХХ ст.”, “Політична філософія (ідея толерантності)” (ун-т у Йорку), “Європа ХХ ст.” (ун-т у Бірмінгемі), “Історіографія ХХ ст.” (ун-т у Вестмінстері).

Школи бізнесу – автономні підрозділи у структурі британських університетів, тоді як університети – автономні елементи у структурі британської системи освіти, у школах бізнесу готують кадри, розробляють наукові проекти для регіональних організацій бізнесу, навчальні програми з економіки, менеджменту –

унікальні, не мають аналогів не лише у системі освіти Великої Британії, а й у системі освіти європейських країн: “Прикладний бухоблік” (ун-т “Оксфорд Брукс”), “Прикладна соціальна статистика” (Ланкастерський ун-т), “Прогнозування розвитку економіки і бізнесу” (ун-т у Кінгстоні-на-Темзі), “Статистика і управлінська наука” (західноанглійський ун-т у Брістолі), “Діагностування бізнесу і консультації” (ун-т у Даремі), “Продаж” (ун-т у Портсмуті), “Конкурентоздатність” (ун-т у Лутоні), “Критичний менеджмент”, “Практичний менеджмент”, “Навчальний менеджмент”, “Консультативний менеджмент” (Ланкастерський ун-т), “МДУ: друк і видавництво” (ун-т “Оксфорд Брукс”), “Прийняття рішень” (ун-т у Лутоні), “Страховання капіталу”, “Менеджмент фонду заробітної плати” (ун-т у Вестмінстері), “Розвиток власності” (ун-т “Де Монтфорт”), “Впровадження інновацій та зміни” (ун-т у Йорку), “Технологія обробки і менеджмент”, “Менеджмент конкурентоздатного виробництва” (ун-т у Стретклайді), “Товарний дизайн і менеджмент” (ун-т у Ліверпулі), “Підвищення продуктивності інженерних Форд-технологій” (ун-т у Бредфорді), “Технологія і менеджмент у газо-, нафтодобувній промисловості” (ун-т в Абердині), “Технологія і менеджмент прокладання, експлуатації газо-, нафтопроводів (техніка збереження поверхні)” (ун-т у східному Лондоні), “Магістр економіки землекористування (МЕЗ)” (ун-т в Абердині), “Археологічна економіка” (ун-т у Даремі), “Економіка аквакультури” (ун-т у Портсмуті), “Теологія, культура і розвиток” (ун-т в Единбурзі), “Менеджмент інформаційно-економічної безпеки” (ун-т у Лафборо).

За програмами “Менеджмент дизайну” та “Дизайн підприємства” в університеті графства Стаффордшир навчають промислової естетики, бізнес-економіки. У першій розкривають питання впливу дизайну на функціонування підприємства, вагомість ролі, яку дизайнери віді-

грають у бізнес-функціонуванні підприємства, у другій – навчають складати бізнес-плани, аналізувати ринкові відносини, займатися фінансовим плануванням, розкривають механізм організації виставок, інших заходів, які сприяють просуванню товарів підприємства на ринок, формуванню іміджу підприємства.

У програмі “Менеджмент державних установ у Шотландії” в університеті ім. Р. Гордона в Абердині розглядають проблеми державного управління в період конституційної незалежності Шотландії у новому тисячолітті, програма не має аналогів у системі місцевих університетів. Програма “Технологія пакування”, яку впроваджено в університеті м. Лафборо, – перша у системі вищої освіти європейських країн.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

1. Найголовніші особливості побудови британських післядипломних економічних, бізнес-програм – вузькоспеціалізована орієнтація у підготовці фахівців, компенсація вузькоспеціалізованої професійної підготовки інтегрованим характером професійних (кваліфікаційних, перекваліфікаційних) програм.

2. Вузькоспеціалізована навчально-професійна орієнтація може бути пояснена особливостями психологічного складу суб’єктів освітнього процесу, прагненням володіти детальною інформацією.

3. Діють фактори внутрішньосуб’єктивні та зовнішньооб’єктивні у впровадженні вузькоспеціалізованої навчально-

професійної орієнтації. Перші фактори – прямі і непрямі вимоги працедавців, існуючий поділ праці і розподіл обов’язків в організаціях бізнесу у виробничій та невиробничій сферах, традиційність у складанні навчальних програм, функціонуванні системи освіти, освітній політиці держави.

4. Вузькоспеціалізована професійна орієнтація – фактор сприяння високій кваліфікації спеціалістів, інтегрованість змісту освіти – здатності спеціалістів займатися самоосвітою, навчатися у системі безперервної професійної освіти, змінювати професійну орієнтацію, здобувати другу вищу освіту, розвивати кар’єру. Інтегрований характер змісту освіти сприяє вертикальній і горизонтальній соціальній мобільності спеціалістів.

5. Подальші наукові дослідження полегатимуть у здійсненні порівняльного аналізу ієрархічної будови, інформаційного змісту українських і британських магістерських економічних програм.

1. *Берулава М.Н.* Интеграция содержания образования. – М.: Педагогика, 1993. – 172 с.

2. *Шепель Э.Н.* Интегрированные учебные программы и обучение иностранному языку // Иностранные языки в школе. – 1990. – №1. – С. 8–13.

3. *Мальований Ю.* Педагогічні проблеми гуманізації змісту шкільної освіти // Шлях освіти. – 1998. – №4. – С. 5–8.

4. *Мусієнко М.* Університетська освіта у переддень третього тисячоліття // Урядовий кур’єр. – 1998. – 22 вересня.

5. *Стороженко О., Шедяков В.* Инвестиции в знания // Бизнес Информ. – 1998. – №10. – С. 6.

6. *Перишуква О.* Європейська багатомовність в освіті // Шлях освіти. – 2000. – №4. – С. 24–26.

7. *Корсак К.* Стан і головні тенденції розвитку базової профосвіти в Західній Європі // Освіта і управління. – 1999. – №1. – С. 143–155.

8. *Огнев’юк В.О., Фурман А.В.* Принцип модульності в історії освіти. – К., 1995. – 84 с.

9. *Гуменюк О.* Міні-модуль – прогресивна форма навчання // Рідна школа. – 1998. – №6. – С.64–65.

10. *Гуменюк О.Є.* Модульно-розвивальне навчання: соціально-психологічний аспект (монографія). – К.: Школяр, 1998. – 112 с.

Надійшла до редакції 30.04.2004.